

УДК 378.134

М. М. Сідун,
асистент

(Мукачівський державний університет)

**МОДЕЛЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

У статті визначено і досліджено роль моделювання навчальних ситуацій у процесі формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи, а також наголошено на важливості моделювання навчальних ситуацій як комплексного засобу, що може стимулювати студентів до самоаналізу, самооцінки, саморозвитку, при чому слід враховувати роль емоційних переживань, спілкування, аргументації у процесі моделювання навчальних ситуацій.

Сучасний учитель іноземної мови початкової школи зорієнтований на суворо регламентовану репродуктивну діяльність. Це зумовлено практикою підготовки, яка здійснюється у вищих навчальних закладах, де студенти засвоюють переважно розрізнені компоненти професійної діяльності, а не її цілісну структуру.

Водночас провідною, інтегральною якістю вчителя іноземної мови початкової школи, як і інших педагогів, є його здатність професійно, педагогічно мислити. Саме це формує педагогічну спостережливість, уміння планувати й аналізувати педагогічний процес.

Формування педагога творчого, ініціативного, самокритичного може бути здійснено лише тоді, коли майбутній учитель іноземної мови початкової школи уже в роки навчання в педагогічному ВНЗ буде поставлений в умови, наближені до його практичної діяльності за допомогою активних методів навчання, що готують його до співпраці з учнями. Як свідчать дослідження О. С. Березюк, Л. В. Кондрашової та ін., одним із таких ефективних методів є моделювання ситуацій [1; 2].

Серед сучасних досліджень, присвячених методу моделювання навчальних ситуацій як комплексного засобу, що може стимулювати молодь до самоаналізу, самооцінки та саморозвитку, слід виділити наукові розробки Б. М. Андрієвського, А. А. Вербицького, Л. М. Фрідмана та ін. У них наголошується на необхідності врахування ролі емоційних переживань, спілкування, аргументації у процесі моделювання навчальних ситуацій.

Для обґрунтування теоретичних основ моделювання навчальних ситуацій студентами важливе значення мають дослідження Г. О. Балла, О. С. Березюк, С. С. Вітвицької, О. А. Дубасенюк, М. І. Пентиліук та ін.

У працях О. А. Дубасенюк, І. Я. Лернера, М. І. Махмутова, О. М. Матюшкіна, М. М. Скаткіна, А. В. Фурмана та ін. розкрито вимоги до різних типів та видів навчальних ситуацій, способи їх моделювання, суть понять "проблемна ситуація", "педагогічна ситуація".

М. І. Махмутов, Р. А. Низамов зазначають, що навчальна ситуація – явище об'єктивне і може перетворитися на суб'єктивне лише після усвідомлення та сприйняття його студентами. Ситуація, на думку вчених, стимулює мислення студентів, наближує навчальну діяльність до наукового пошуку, певною мірою знайомить з етапами, методами, засобами наукового пізнання і, безумовно, готує студентів до майбутньої професійної діяльності [3: 53].

О. С. Березюк розуміє навчальну ситуацію як "сукупність певних умов, обставин, станів, які склалися в певний момент під час взаємодії педагога і вихованців" [4]. Таке трактування, на нашу думку, враховує як об'єктивні так і суб'єктивні сторони розглядуваного поняття.

У деяких дослідженнях [5; 6] "навчальну ситуацію" пояснюють як детерміновану соціальними чинниками мету професійної діяльності вчителя, яка передбачає різнобічне розкриття і збагачення особистісного потенціалу кожного вихованця у процесі його життєдіяльності; або тлумачать як сукупність зовнішніх і внутрішніх чинників, що детермінують активність суб'єкта.

А. А. Вербицький наголошує на "позитивності" ситуацій, які стають немовби інструментом формування особистості професіонала [7]. Однак, дана позиція автора абсолютно не заперечує існування так званих "проблемних ситуацій", та стосується лише функціонального тлумачення поняття "навчальних ситуацій".

У процесі виховання та навчання ситуації можуть виконувати різні функції. Вони застосовуються з метою: більш докладного роз'яснення на заняттях теоретичних положень; повторення, відтворення та закріплення знань; контролю та самоконтролю знань, умінь та навичок; формування вмінь творчого використання знань у нових умовах; організації цілеспрямованої підготовки студентів до наступної лекції, практичного заняття, практичної діяльності [8].

Н. В. Кузьміна вважає, що навчальна ситуація стимулює пошук шляхів подолання труднощів під час педагогічної діяльності, зокрема найкращого способу досягнення певного результату, тому розв'язання педагогічних ситуацій – це водночас і пошук шляхів подолання труднощів, і процес досягнення певної виховної мети [9].

© Сідун М. М., 2010

У цілому під навчальною ситуацією будемо вважати взаємодію між учителем та учнем, а в нашому випадку між викладачем та студентом, у результаті якої відбувається виховний і навчальний вплив на студентів.

Проведений аналіз джерел дає можливість констатувати, що на сьогодні потребує відповідного наукового обґрунтування процес формування професійних якостей у майбутніх учителів іноземної мови початкової школи засобами моделювання навчальних ситуацій.

Стаття має на меті визначити й дослідити роль моделювання навчальних ситуацій у процесі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи.

Ключовим у понятті моделювання виступає категорія "модель". Кількість різних трактувань поняття моделі налічує вже декілька десятків і продовжує збільшуватися. Найсуттєвішими та найвідомішими варіантами трактування цього поняття є:

- 1) модель як тип конструкції (наприклад, автомобіль певної моделі, модельне взуття або одяг) [10];
- 2) модель як еталон для копій, зразок для копіювання (наприклад, держстандарт будь-якої продукції) [11];
- 3) спеціальне уявлення будь-якого об'єкта, що реконструює його певні риси [12].

У пізнавальному процесі взагалі і в педагогічному дослідженні зокрема модель розглядається переважно у третьому значенні. Моделюючими об'єктами в педагогіці виступають особистість, діяльність, спілкування, поведінка.

Моделювання – це метод безпосереднього оперування об'єктом, під час якого досліджується не сам об'єкт, а допоміжна штучна система, яка знаходиться в об'єктивній відповідності з ним. Модель, у свою чергу, – створена чи вибрана дослідниками система, яка відтворює суттєві для цілей пізнання характеристики об'єкта, який вивчається [13].

У педагогіці метод моделювання має на меті створення навчальних ситуацій, які б дозволяли вирішити певну проблему для полегшення засвоєння навчального матеріалу та формування практичних умінь і навичок (Л. В. Кондрашова, А. А. Шибанов та ін.) Педагогічне моделювання є невід'ємною формою всіх видів педагогічної роботи: дослідження, діагностики, консультування та корекції. При цьому моделювання є важливою ланкою в діяльності викладача при вивченні навчально-виховного процесу [14] та приводить до суттєвого підвищення його ефективності [15].

Аналіз наукової літератури дає нам можливість під моделюванням навчальних ситуацій розуміти процес утворення ситуацій-моделей, де реальні об'єкти замінені вигаданими, а взаємостосунки між учасниками ситуації штучно організовані, знаходяться під керівництвом педагога.

При цьому, кожна навчальна ситуація може бути змодельована по-різному, проте ефект виховання буде безпосередньо залежати від знань педагога, його здібностей [1].

Моделювання навчальних ситуацій, на нашу думку, слід розглядати як проектування стратегії дій учителя і практичної її реалізації на основі використання системи методів. Тому слід виділити методичні основи розв'язання навчальних ситуацій як сукупність засобів, умов, пов'язаних у системі логікою процесу досягнення очікуваного результату, що складає алгоритмічні евристичні елементи процесу розв'язання.

М. Ж. Арстанов, П. І. Підкасистий, Ж. С. Хайдарв визначають два найцікавіших прийоми моделювання навчальних ситуацій: метод інциденту та метод розв'язання ситуацій за ролями.

С. С. Вітвицька пропонує використовувати наступні прийоми для моделювання навчальних ситуацій:

- пряма постановка проблеми;
- проблемне завдання у вигляді питання;
- повідомлення інформації, яка містить суперечність, повідомлення протилежних думок з будь-якого питання;
- зіставлення наукових знань із життєвим досвідом;
- повідомлення фактів, які викликають непорозуміння тощо;
- постановка гострих нерозв'язаних питань;
- цитування протилежних поглядів різних авторів стосовно однієї проблеми (спонукання студентів до вибору, захисту чи аргументації);
- звернення до життєвих явищ, постановка студентів у позиції експертів, опонентів, рецензентів [16].

Спираючись на дослідження І. О. Білецької, О. С. Березюк, О. А. Дубасенюк, Ю. М. Кулюткіна, Л. Ф. Спіріна, Г. С. Сухобської та ін. [2] у процесі моделювання навчальних ситуацій вважаємо, що слід виділити підготовчий, аналітичний, проектний та виконавчий етапи.

На основі праць О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук, Г. С. Сухобської, Л. М. Фрідмана [17] нами було розроблено алгоритм розв'язання навчальних ситуацій в діяльності вчителя іноземної мови початкової школи: аналіз ситуації, виявлення проблеми та суперечності, висування гіпотези стосовно моделювання навчальної ситуації, вибір оптимальних способів і засобів взаємодії та впливу стосовно

певної навчальної ситуації, оцінка та аналіз результату, проектування подальшої роботи з виховання чи навчання молодших школярів.

Особливе місце в процесі розв'язання навчальних ситуацій належить викладачу, який виступає основним генератором мовленнєвих, педагогічних, психологічних (проблемних) ситуацій, розв'язує проблемні запитання, які виникають у процесі пошуку шляхів розв'язання ситуації.

Однак не слід ідеалізувати роль методу моделювання навчальних ситуацій під час підготовки майбутнього вчителя іноземної мови:

Позитивні та негативні аспекти використання методу моделювання педагогічних ситуацій у процесі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови.

Позитивний аспект	Негативний аспект
варіативність моделювання навчальної діяльності;	не рекомендується застосовувати метод моделювання навчальних ситуацій на іспитах і заліках, якщо попередньо цей метод не використовувався;
формування професійних умінь; комунікативних навичок; педагогічного мислення; особистісних моральних якостей; творче використання комунікативних умінь під час практичної діяльності;	не рекомендується застосування методу моделювання навчальних ситуацій без попереднього озброєння студентів необхідними знаннями з педагогіки, психології, логіки, філософії.
студенти намагаються діяти відповідно до розуміння своєї ролі, відповідно до рівня своїх знань, педагогічної майстерності, особистісних якостей характеру, спостерігається поява ознак особистості вчителя.	не варто впроваджувати в навчально-виховну практику метод моделювання без попередньої діагностики інтелектуального та морального рівня розвитку студентів.

Як бачимо, рівень професійної підготовленості майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи буде залежати від умінь студента моделювати навчальні ситуації. Існує широка практика використання методу моделювання навчальних ситуацій у навчально-виховному процесі сучасної школи, проте проблема включення методу моделювання ситуацій у процес формування професійних якостей студента – майбутнього вчителя іноземної мови є недостатньо вивченою на сьогоднішній день та потребує подальшої розробки.

Створення в навчально-виховному процесі вищої школи ситуацій, які моделюють майбутню професійну діяльність студентів, на нашу думку, зможе забезпечити формування системи професійних умінь у майбутніх учителів іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії. – К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.
2. Кондрашова Л. В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності. – К.: Вища школа, 1987. – 55 с.
3. Низамов Р. А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов. – Казань: Издательство Казанского университета, 1975. – 304 с.
4. Березюк О. С. Моделювання педагогічних ситуацій як засіб підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями: [монографія]. – Житомир: ЖДПУ, 2003. – 174 с.
5. Дубасенюк О. А. Теоретичні і методичні основи виховної діяльності педагога: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.04. – К., 1996. – 527 с.
6. Ковальчук В. А. Технологія розв'язання соціально-педагогічних задач: методичні рекомендації. – Житомир: ЖДУ, 2002. – 20 с.
7. Вербицкий А. А., Филипов А. В., Красовский Ю. Д. Содержание, формы и методы обучения в высшей и средней специальной школе. Психолого-педагогические вопросы проведения деловых игр. – М.: Знание, 1991. – 283 с.
8. Капська А. Й. Основні закономірності моделювання виховного процесу // Нові технології виховання. – К.: ІСДО, 1995. – С. 91–95.
9. Кузьмина Н. В. Формирование педагогической направленности студентов в процессе изучения педагогики и психологии. – Л.: ЛГУ, 1975. – 240 с.
10. Джордж Ф. Модели в кибернетике // Моделирование в биологии. – М., 1963. – С. 34–37.
11. Габдреев Р. В. Моделирование в познавательной деятельности студентов. – Казань: Изд-во Казанского университета, 1983. – 111 с.
12. Смирнов Л. М. Анализ опыта разработки экспериментальных методов изучения ценностей // Психологический журнал. – 1996. – № 1. – С. 157–168.
13. Рейтман У. Р. Познание и мышление. Моделирование на уровне информационных процессов. – М.: Знание, 1988. – 178 с.
14. Архангельский Л. М. Социально-этические проблемы теории личности. – М.: Мысль, 1974. – 224 с.
15. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика. Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – 304 с.

16. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : методичний посібник для студентів магістратури. – Житомир : ЖДУ, 2002. – 160 с.
17. Фридман Л. М. Психологический анализ задач. Проблемные ситуации и задачи // Новые исследования в психологии и возрастной физиологии. – М., 1970. – № 1. – С. 51–56.

Матеріал надійшов до редакції 18.12. 2009 р.

Сидун М. М. Моделирование учебных ситуаций в процессе подготовки будущего учителя иностранного языка начальной школы.

В статье определена и исследована роль моделирования учебных ситуаций в процессе формирования профессиональной компетентности будущего учителя иностранного языка начальной школы, а также подчеркнута важность моделирования учебных ситуаций как комплексного средства, которое может стимулировать студентов к самоанализу, самооценке, саморазвитию, при чем нужно учитывать роль эмоциональных переживаний, общение, аргументации в процессе моделирования учебных ситуаций.

Sidun M. M. The Modeling of Pedagogical Situations in the Process of Professional Communication Formation of the Future Foreign Language Teacher.

The article determines and investigates the role of modeling pedagogical situations in the process of forming professional communication of future foreign language teacher for the work in primary school. The author emphasizes on the importance of modeling pedagogical situations as a complex mean that can stimulate young people to self-analysis, self-valuation in the process of future foreign language teacher's professional pedagogical preparation that further successful forming of high level his professional communication.